

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2024.4.7>**Максим СМІРНОВ**

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID: 0000-0002-4563-5902

ПРЕДМЕТНА СФЕРА ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС СПІВРОБІТНИЦТВА З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ

У статті визначається предметна сфера діяльності центральних органів України, їх функцій та повноваження під час співробітництва з Міжнародним кримінальним судом (МКС).

Звертається увага на те, що центральними органами України щодо співробітництва з МКС є Офіс Генерального прокурора – під час розслідування та судового розгляду, а також виконання інших повноважень, що випливають із зобов'язань України у зв'язку з визнанням Україною юрисдикції МКС та Міністерство юстиції України – під час виконання вироків чи інших рішень Міжнародного кримінального суду, ухвалених за результатами розгляду справи.

Обґрунтовується твердження, що саме центральні органи України застосовують, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України та Римським статутом МКС різні форми та процедури співробітництва України з МКС з метою сприяння здійсненню розслідування, кримінального переслідування, притягнення до кримінальної відповідальності та покаранні осіб, які вчинили найтяжчі міжнародні злочини, що підпадають під юрисдикцію МКС.

Наголошується, що повноваження центрального органу України з питань співробітництва з МКС передбачені ст. 618 Кримінального процесуального кодексу України. Проте зазначена стаття не передбачає вичерпного переліку таких повноважень центрального органу України. В залежності від форм та процедур співробітництва з МКС центральні органи України можуть здійснювати інші повноваження, які передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України та Римським статутом МКС.

Стверджується, що необхідно розрізняти функції та повноваження центральних органів України, які передбачені розділом IX та IX² Кримінального процесуального кодексу України. Повноваження центрального органу України передбачені ст. 618 та розділом IX² Кримінального процесуального кодексу України обмежуються предметною сферою діяльності, яка пов'язана питаннями співробітництва з МКС під час здійснення розслідування, судового розгляду та виконання рішень МКС.

Зазначаються конкретні повноваження центрального органу України під час співробітництва з МКС.

Доводиться теза, що функції та повноваження центрального органу України з питань співробітництва з МКС мають особливості, які обумовлені нормативно-правовим регулюванням та правовими підставами здійснення співробітництва, а також предметною сферою діяльності.

Ключові слова: кримінальний процесуальний кодекс, Римський статут, ратифікація, міжнародний кримінальний суд, особливості співробітництва, принцип комплементарності, центральні органи України, функції, повноваження.

Maksym Smyrnov. THE SUBJECT MATTER OF THE ACTIVITIES OF UKRAINE'S CENTRAL AUTHORITIES DURING COOPERATION WITH THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT

The article defines the subject matter of the activities of Ukraine's central authorities, their functions, and powers during cooperation with the International Criminal Court (ICC).

It emphasizes that the central authorities of Ukraine regarding cooperation with the ICC are the Office of the Prosecutor General – during investigations and court proceedings, as well as in the execution of other powers arising from Ukraine's obligations due to its recognition of the jurisdiction of the ICC and the Ministry of Justice of Ukraine – during the execution of judgments or other decisions of the ICC made as a result of case proceedings.

The assertion is made that it is the central authorities of Ukraine that apply various forms and procedures of cooperation between Ukraine and the ICC, as provided by the Criminal procedure code of Ukraine and the Rome Statute of the ICC, with the aim of facilitating the investigation, criminal prosecution, holding accountable, and punishing individuals who have committed the most serious international crimes that fall under the jurisdiction of the ICC.

It is noted that the powers of the central authority of Ukraine regarding cooperation with the ICC are provided in Article 618 of the Criminal procedure code of Ukraine. However, this article does not provide an exhaustive list of such powers of the central authority. Depending on the forms and procedures of cooperation with the ICC, Ukraine's central authorities may exercise other powers stipulated by the Criminal procedure code of Ukraine and the Rome Statute of the ICC.

It is asserted that it is necessary to differentiate between the functions and powers of Ukraine's central authorities as outlined in Chapters IX and IX² of the Criminal procedure code of Ukraine. The powers of the central authority of Ukraine, as specified in Article 618 and Chapter IX² of the Criminal procedure code, are limited to the subject matter related to cooperation with the ICC during investigations, court proceedings, and the execution of ICC decisions.

Specific powers of Ukraine's central authority during cooperation with the ICC are highlighted. The thesis is argued that the functions and powers of Ukraine's central authority concerning cooperation with the ICC have particular features that are conditioned by regulatory and legal regulations and the legal basis for cooperation, as well as the subject matter of their activities.

Key words: *criminal procedure code, Rome statute, ratification, International criminal court, features of cooperation, complementarity principle, central authorities of Ukraine, functions, powers.*

Постановка проблеми. Обов'язок співробітництва з Міжнародним кримінальним судом (далі – МКС) є незаперечним для держав, які є учасниками Римського статуту Міжнародного кримінального суду (далі – Римський статут)[1]. У своїй діяльності МКС повністю покладається на співробітництво з державами, починаючи від виконання прохання про надання допомоги шляхом проведення процесуальних дій на території України і закінчуючи надскладною формою співробітництва пов'язаною із передачею особи до МКС [2, с. 603-612; 3, с. 216-222].

Таке співробітництво з МКС здійснюється у порядку, визначеному КПК та Римським статутом, з урахуванням особливостей, передбачених розділом IX² КПК, яким серед іншого, передбачено центральні органи України щодо співробітництва з МКС. Саме центральні органи України застосовують, передбачені КПК та Римським статутом різні форми та процедури співробітництва України з МКС з метою сприяння здійсненню розслідування, кримінального переслідування, притягнення до кримінальної відповідальності та покаранні осіб, які вчинили найтяжчі міжнародні злочини, що підпадають під юрисдикцію МКС. Тому дуже важливо визначити предметну сферу діяльності центральних органів України, їх функцій та повноваження під час співробітництва України з МКС.

Стан дослідження. Деякі аспекти цього питання досліджували такі вчені, як: Ю. Аносова, В. Антипенко, М. Антонович, О. Базов, Н. Боднар, М. Буроменський, В. Буткевич, В. Ведькал, О. Виноградова, Р. Волинець, І. Гловюк, В. Гутник, М. Гнатівський, О. Дроздов, Н. Дрьоміна, О. Задорожній, К. Задоя, Н. Зелінська, У. Коруц, О. Кучер, М. Пашковський, С. Переполькін, В. Пилипенко, В. Попович, В. Попко, А. Підгородинська, Т. Рибалко, М. Селівон, Т. Сироїд, О. Червякова, О. Чернецька, Є. Щербань, К. Юртаєва, Я. Яворський та інші. Однак поза їх увагою залишилося питання визначення предметної сфери діяльності центральних органів України, їх функцій та повноважень під час співробітництва з МКС.

Мета дослідження полягає у необхідності визначити предметну сферу діяльності центральних органів України, їх функцій та повноваження під час співробітництва з МКС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Центральними органами України щодо співробітництва з МКС є: 1) *Офіс Генерального прокурора* – під час розслідування та судового розгляду, а також виконання інших повноважень, що випливають із зобов'язань України у зв'язку з визнанням Україною юрисдикції МКС; 2) *Міністерство юстиції України* – під час виконання вироків чи інших рішень МКС, ухвалених за результатами розгляду справи.

Співробітництво з МКС під час здійснення ним розслідування та судового розгляду, а також виконання інших повноважень, що випливають із зобов'язань України у зв'язку з визнанням Україною юрисдикції МКС віднесено до *основних напрямів міжнародного співробітництва органів прокуратури України*. Про це зазначається в Наказі Генерального прокурора України «Про організацію роботи органів прокуратури України у сфері міжнародного співробітництва» від 12.09.2023 р. [4].

Організація роботи у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, а також з питань співробітництва з МКС покладена на підрозділи міжнародно-правового співробітництва Офісу Генерального прокурора. Саме *підрозділ міжнародно-правового співробітництва Офісу Генерального прокурора* визначений відповідальним за забезпечення співробітництва з МКС відповідно до Римського статуту і КПК, в тому числі розгляд, організацію виконання прохань МКС про співробітництво (про надання допомоги, про тимчасовий арешт, про арешт і передачу особи; інших прохань, які можуть направлятися відповідно до Римського статуту), а у виняткових випадках безпосереднє виконання таких прохань; проведення консультацій з МКС; погодження з Генеральним прокурором або виконувачем його обов'язків проведення процесуальних дій на території України уповноваженими Прокурором МКС працівниками МКС.

Під час співробітництва з МКС Офіс Генерального прокурора відповідно до Римського статуту та КПК: 1) розглядає прохання МКС та організовує їх виконання; 2) оспорує прийнятність справи до провадження МКС або юрисдикцію МКС; 3) оскаржує рішення Прокурора МКС; 4) звертається до МКС Проку-

рора МКС не розпочинати розслідування або кримінальне переслідування та може подавати зауваження з цього питання; 5) організовує прийом-передачу осіб до МКС на виконання прохання про арешт і передачу, а також про тимчасову передачу; 6) направляє докази до МКС; 7) забезпечує зберігання доказів і захист інформації на прохання МКС; 8) вживає заходи, пов'язані із присутністю представників МКС або уповноважених МКС осіб під час виконання прохань МКС про співробітництво; 9) звертається до МКС з проханням про вжиття заходів, необхідних для забезпечення захисту посадових осіб, службових осіб та інших офіційних представників України у зв'язку з провадженням у МКС, а також захисту конфіденційної інформації або інформації з обмеженим доступом, та взаємодіє з МКС щодо таких прохань; 10) організовує переклад документів і прохань, що надійшли від МКС, якщо вони не складені державною мовою; 11) подає до МКС зауваження щодо оцінки збитків або матеріальної, фізичної чи іншої шкоди, завданої потерпілим особам, а також видів чи форм відшкодування; 12) вирішує питання щодо відмови від спеціального правила відповідно до Римського статуту.

Під час співробітництва з МКС Міністерство юстиції України відповідно до Римського статуту та КПК: 1) організовує виконання на території України вироків та інших рішень МКС; 2) повідомляє МКС про готовність прийняття засуджених осіб для відбування покарання у виді позбавлення волі та узгоджує з МКС умови такого прийняття; 3) організовує прийом-передачу осіб, стосовно яких винесено вирок МКС, для відбування покарання; 4) організовує переклад документів, що надійшли від МКС, якщо вони не складені державною мовою.

Наведені вище повноваження центрального органу України не є вичерпними. В залежності від форм та процедур співробітництва з МКС центральні органи України можуть здійснювати інші повноваження, які передбачені КПК та Римським статутом.

Слід зазначити, що КПК безпосередньо визначає центральні органи України з питань міжнародного співробітництва в ст.ст. 545, 574, 618 КПК. Предметний аналіз зазначених та інших статей дозволяє нам зробити висновок, що в них по-різному визначаються предметна сфера діяльності, повноваження, функції центрального органу України та хто саме може бути віднесений до нього. Відмінність полягає в наступному:

В залежності від визначення поняття «центральні органи України».

В розділі IX КПК «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» використовується термін «уповноважений (центральный) орган України» (ст. 541, 554, 588, 605 КПК) та «центральный орган України» (ст.ст. 545, 574 КПК).

В розділі розділу IX² КПК «Особливості співробітництва з Міжнародним кримінальним судом» використовується лише термін «центральный орган України», що пояснюється тим, що співробітництво з МКС детально регламентовано КПК та Римським статутом та здійснюється на рівні вже визначених державою центральних органів без можливості залучення додатково уповноважених органів.

В залежності від нормативно-правового регулювання здійснення співробітництва центральними органами України.

Порядок підготовки та направлення запиту до іншої держави, порядок розгляду центральним органом України запиту іншої держави або міжнародної судової установи про міжнародне співробітництво або міжнародну правову допомогу, а також порядок виконання такого запиту визначаються лише нормами розділу IX КПК «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» та міжнародними договорами України.

Співробітництво центральних органів України з МКС здійснюється у порядку та з урахуванням особливостей, передбачених в першу чергу, розділом IX² КПК «Особливості співробітництва з Міжнародним кримінальним судом», норми якого детально регламентують порядок та особливості взаємодії правоохоронних та судових органів України з МКС у питаннях здійснення розслідування, судового розгляду та виконання рішень МКС. Крім того, під час співробітництва з МКС центральні органи України, у випадках визначених в КПК звертаються до норм розділу IX КПК «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження».

В залежності від правових підстав здійснення співробітництва центральними органами України.

Міжнародне співробітництво центральних органів України під час кримінального провадження може здійснюватися на підставі КПК, міжнародного договору або на засаді взаємності (за виключеннями передбаченими КПК та міжнародними договорами України). При надходженні запиту про міжнародне співробітництво або міжнародну правову допомогу, центральний орган України в першу чергу з'ясовує наявність договірних відносин із запитуючою державою. За відсутності

договору міжнародна правова допомога чи інше міжнародне співробітництво може бути надано на *zasadaх взаємності*.

Співробітництво центральних органів України з МКС *не може ґрунтуватися на засаді взаємності*, а може здійснюватися на підставі КПК та багатостороннього міжнародного договору – Римського статуту, в якому кодифіковано матеріальні та процесуальні норми, встановлюється структура, функції та юрисдикція суду.

За предметною сферою діяльності центральних органів України.

Під час міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні центральні органи України здійснюють *взаємодію за такими процесуальними напрямками*, як: міжнародна правова допомога (у вузькому розумінні); видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція); передача засуджених осіб і їх прийняття для відбування покарання; перейняття кримінального провадження від іноземних держав; визнання та виконання вироків і інших процесуальних рішень іноземних держав; тимчасова передача осіб для давання показань або участі в інших процесуальних діях; створення і діяльність міжнародних спільних слідчих груп.

Стаття 618 КПК та розділ IX² КПК обмежує предметну сферу діяльності центральних органів України лише питаннями співробітництва з МКС під час здійснення розслідування, судового розгляду та виконання рішень МКС. Деякі із перерахованих вище напрямів взаємодії можуть входити до предметної сфери діяльності центральних органів України, але всі вони обов'язково, так або інакше будуть пов'язані з МКС. Зокрема, надання правової допомоги МКС шляхом проведення процесуальних дій на території України; отримання правової допомоги від МКС шляхом проведення процесуальних дій; передання кримінального провадження до МКС; перейняття кримінального провадження від МКС щодо злочинів проти відправлення ним правосуддя; затримання, тимчасовий арешт, арешт і передача; тимчасова передача особи до МКС для проведення процесуальних дій; передача особи до МКС у спрощеному порядку; виконання вироків та рішень МКС.

За повноваженнями центральних органів України.

Повноваження центральних органів України під час міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні пов'язані із розглядом запитів компетентних органів інших держав або міжнародних судових установ, вжиттям заходів з метою їх виконання,

а також із направленням запитів до інших держав або міжнародних судових установ у будь-яких кримінальних провадженнях, ускладнених іноземним або міжнародним елементом.

Повноваження та функції центральних органів України відповідно до ст. 618 КПК обумовлені особливою правовою природою співробітництва з МКС та поширюється *виключно на співробітництво з МКС*.

В залежності від стадії кримінального провадження.

Центральними органами України відповідно до ст. 545 КПК є Офіс Генерального прокурора – *під час досудового розслідування* та Міністерство юстиції України – *під час судового провадження*. Крім того, функції центрального органу України під час досудового розслідування може здійснювати Національне антикорупційне бюро України, але лише щодо кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності.

Відповідно до ст. 618 КПК центральними органами України щодо співробітництва з МКС є Офіс Генерального прокурора – *під час розслідування та судового розгляду*, а також виконання інших повноважень, що впливають із зобов'язань України у зв'язку з визнанням Україною юрисдикції МКС та Міністерство юстиції України – *під час виконання вироків чи інших рішень МКС, ухвалених за результатами розгляду справи*.

В залежності від ступеня тяжкості злочинів.

Необхідність у міжнародному співробітстві може виникати у будь-якому кримінальному провадженні ускладненому іноземним або міжнародним елементом. Немає значення у зв'язку із розслідуванням якого злочину запитується міжнародна правова допомога. Слід зазначити, що деякими міжнародними договорами передбачені лише певні застереження, зокрема, при вирішенні питання про надання (отримання) міжнародної правової допомоги договірні сторони мають керуватись *принципами доцільності та пропорційності*. Центральний орган запитуючої держави намагатиметься не звертатися із запитом про міжнародну правову допомогу, якщо, на його думку злочин, якого стосується запит, не спричинив серйозних наслідків або обсяг допомоги, що запитується, не відповідає мірі покарання, яка може бути застосована. Тобто запитуюча сторона має оцінювати співвідношення тяжкості вчиненого злочину та міри покарання за нього із обсягами допомоги, яка запитується. Також запит про видачу особи (екстрадицію) направляється за умови, якщо за законом України хоча б за один із злочи-

нів, у зв'язку з якими запитується видача, передбачено покарання у виді позбавлення волі на максимальний строк не менше одного року або особу засуджено до покарання у виді позбавлення волі і невідбутій строк становить не менше чотирьох місяців.

Співробітництво з МКС безпосередньо пов'язано з його предметною юрисдикцією (*ratione materiae*) та охоплює найбільш тяжкі злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства, а саме злочин агресії, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочин геноциду (ст.ст. 5-8 Римського статуту). Співробітництво з МКС здійснюється лише щодо найтяжчих міжнародних злочинів. Окремо слід зазначити, що МКС має юрисдикцію щодо злочинів проти відправлення ним правосуддя (ст. 70 Римського статуту).

За метою співробітництва центральних органів України.

Центральні органи України, зазначені у ст.ст. 545, 574 КПК здійснюють міжнародне співробітництво з державами та міжнародними судовими установами з метою сприяння досудовому розслідуванню, судовому розгляду або виконанню прийнятих рішень у будь-якому кримінальному провадженні, ускладненому іноземним або міжнародним елементом.

Центральні органи України зазначені у ст. 618 КПК здійснюють співробітництво з МКС з метою сприяння здійсненню розслідування, кримінального переслідування, притягненні

до кримінальної відповідальності та покаранні осіб, які вчинили найтяжчі міжнародні злочини, що підпадають під його юрисдикцію. Крім того, метою такого співробітництва може бути виконання прохань МКС щодо розслідування злочинів проти відправлення ним правосуддя.

Висновки. Повноваження центрального органу України з питань співробітництва з МКС передбачені ст. 618 КПК. Проте зазначена стаття не передбачає вичерпного переліку таких повноважень центрального органу України. В залежності від форм та процедур співробітництва з МКС центральні органи України можуть здійснювати інші повноваження, які передбачені КПК та Римським статутом.

Крім того, необхідно розрізняти функції та повноваження центральних органів України, які передбачені розділом IX та IX² КПК. Повноваження центрального органу України передбачені ст. 618 КПК та розділом IX² КПК обмежуються предметною сферою діяльності, яка пов'язана питаннями співробітництва з МКС під час здійснення розслідування, судового розгляду та виконання рішень МКС.

Отже, функції та повноваження центрального органу України з питань співробітництва з МКС мають особливості, які обумовлені нормативно-правовим регулюванням та правовими підставами здійснення співробітництва, а також предметною сферою діяльності.

Література:

1. Римський Статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.
2. Смирнов М. І. Притягнення до відповідальності країни-агресора за найтяжчі міжнародні злочини скоєні в Україні під час повномасштабного військового вторгнення: юрисдикційні аспекти. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 603–612.
3. Смирнов М. І. Визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду, як механізм притягнення до відповідальності росії за злочин агресії проти України. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 1. С. 216–222.
4. Наказ Генерального прокурора України «Про організацію роботи органів прокуратури України у сфері міжнародного співробітництва» від 12.09.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0258905-23#Text>